

*AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DAXİLİ İŞLƏR
NAZİRLİYİ*

P O L İ S A K A D E M İ Y A S I

KAFEDRA: “DİO-NUN İNZİBATI FƏALİYYƏTİ”.

FƏNN: “KRİMİNOLOGİYA ”

FAKÜLTƏ : ƏYANİ

M Ü H A Z İ R Ə

MÖVZU № 1. “Kriminologiya elminin anlayışı, predmeti və sistemi”.

***Tərtib etdi: “DİO-nun inzibati fəaliyyəti”
kafedranın baş müəllimi,
polis polkovnik-leytenantı***

Vüqar Mansurov

B A K I 2020

**MÖVZU № 1 “KRİMİNOLOGİYA ELMİNİN ANLAYIŞI,
PREDMETİ VƏ SİSTEMİ”.**

PLAN:

GİRİŞ

1. Kriminologiyanın anlayışı, predmeti və sistemi.
2. Kriminologiyanın metodu və vəzifələri.
3. Kriminologiyanın digər elmlər sistemində yeri.

NƏTİCƏ

Ə D Ə B İ Y Y A T:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. m. 31-67. s. 14-28.
2. Azərbaycan Respublikasının 28.10.1999-cu il tarixli “Polis haqqında” Qanunu.
3. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 9 avqust 1994-cü il tarixli “Cinayətkarlığa qarşı mübarizənin gücləndirilməsi və qanunçuluğun möhkəmləndirilməsi haqqında” Fərmanı.
4. Azərbaycan Respublikası DİN-in 22.01.2020-ci il tarixli KQ-1 nömrəli Kollegiya qərarı: “2019-cu ildə cinayətkarlığa qarşı mübarizə və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi üzrə respublika daxili işlər orqanlarının fəaliyyətinin nəticələri və qarşıda duran vəzifələr haqqında”
5. N.Əliyev, V.Mansurov.Kriminologiya. Dərs vəsaiti. Bakı, 2016.
6. N.Əliyev, V.Mansurov.Kriminologiya. Dərs vəsaiti (Sual və cavablarda). Bakı, 2015.
7. N.Əliyev, V.Mansurov.Kriminologiya. Dərs vəsaiti (Sxemlərdə). Bakı, 2017.
8. Səməndərov F.Y. “Kriminologiya”. Dərs vəsaiti, Bakı, 2012.
9. Rəhimov İ.M. “Cinayət və cəzanın fəlsəfəsi” Bakı, 2014.
10. Ə. Pirişev. “Kriminologiya”. Bakı, 1999-cu il.
11. “Криминология и профилактика преступлений”. А.И.Алексеев. М, 1989 г. с. 3-17.
12. А.И.Долгова. “Криминология”. Учебник. Москва, 2005.
13. В.П.Салников. “Криминология и профилактика преступлений”. Учебник. Санкт-Петербург, 2002.

G İ R İ Ş

Müasir dövrdə cinayətkarlıqla mübarizə işinin təkmilləşdirilməsi istiqamətində nəzəri və təcrübi məsələlərin uğurlu həlli mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Ölkəmizdə həyata keçirilən ümum-sosial tədbirlər cinayətkarlığın səbəblərini mexaniki surətdə aradan qaldırmır. Bunun üçün ictimai və dövlət mexanizminin mütəşəkkil və gərgin fəaliyyəti tələb olunur.

Cinayətkarlıqla effektiv mübarizə aparmaq üçün onun daha dərinə tədqiqi zəruridir. Müasir dövrümüzdə kriminoloji, biliklərə yiyələnmədən cinayətkarlığa qarşı mübarizənin effektiv təşkilini təsəvvür etmək qeyri mümkündür. Bu biliklərin istifadəsi sosial proseslərin idarə olunmasında və eynilə hüquqyaradıcı və hüquqtətbiqedici fəaliyyət zamanı zəruridir.

Kriminologiya ictimai-nəzəri elm olmaqla yanaşı həmçinin təcrübi əhəmiyyətə də malikdir. Cinayətkarlıq kimi problemi bütövlüklə anlamaqda, cinayətkarlığa qarşı mübarizədə hansı üsul və metodlardan istifadə edilməsində cinayətkarlığın vəziyyəti, strukturu, xarakteri nəzərə alınmaqla hüquqyaradıcı fəaliyyətin istiqamətlərinin müəyyən edilməsində məhz kriminoloji biliklərin yeri əvəzsizdir. Kriminologiya hüquq mühafizə orqanlarının işçilərinə cinayətlərin statistik göstəricilərindən düzgün təcrübi nəticələr əldə etməkdə kömək edir və onları: tərbiyəvi, iqtisadi xarakterli tədbirlərin tətbiq edilməsində, həmçinin hüquq mühafizə fəaliyyətinin gücləndirilməsinə yönələn tədbirlərin həyata keçirilməsində istiqamətləndirir.

Kriminoloji biliklərə yiyələndikdən sonra hər bir əməkdaş cinayətkarlıq kimi problemə sadə şəkildə yanaşmayacaqdır. Cinayətkarlıq sosial təzahür olduğu üçün özünə qarşı kompleks yanaşma tələb edir.

Cinayətkarlıq da cəmiyyət kimi canlı və dəyişkəndir. Cəmiyyətdə baş verən dəyişikliklər cinayətkarlığın inkişafına təsir edir. Stabil siyasi durum, stabil iqtisadiyyat cinayətkarlığın azalmasının əsas meyarlarından

biridir. Lakin bu sahədə kriminoloji proqnozlara əsaslanmaqla kompleks iqtisadi, sosial, siyasi, tərbiyəvi, hüquqi tədbirlər tələb olunur. Göründüyü kimi mövcud cəmiyyətimizin perspektivli inkişafı üçün hüquq mühafizə orqanları əməkdaşlarının kriminoloji biliklərlə silahlanması vacib amildir.

SUAL I. KRİMİNOLOGİYANIN ANLAYIŞI, PREDMETİ VƏ SİSTEMİ.

Respublikamızda ictimai münasibətlərin perspektiv inkişafına cəmiyyətimizin mənəvi və hüquq normalarının möhkəmləndirilməsinə hüquq pozuntuları və cinayətkarlıqla mübarizə işinə diqqət yetirilir. Qanunçuluq və intizam, yüksək mənəviyyat cəmiyyətimizin ayrılmaz şərtinə çevrilir.

Cinayətkarlığa qarşı mübarizədə qanunlarımızın bütün qüvvəsindən istifadə edilməsi, dəyişməz vəzifə olaraq qalır. Cinayətkarlıqla mübarizə işi Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarını ictimai təhlükəli qəsdlərdən qorumaq, cəmiyyətə zidd baxışları, yad adət və vərdişləri şüurlardan silmək kimi nəcib məqsədə xidmət edir.

Cinayətkarlıqla mübarizənin cinayət hüququ və kriminoloji istiqamətləri fərqləndirilir. Baş vermiş cinayətlərin aşkar edilməsi, ifşa edilməsi, cinayət törətmiş şəxslərin mühakimə edilməsi və cəzalandırılması ilə əlaqədar yaranan cinayət-hüquqi fəaliyyətin mühüm xəbərdaredici təsiri olsa da kriminal əməllərlə cinayət-hüququ mübarizə artıq baş vermiş konkret cinayətlərə qarşı əks təsiri ifadə edir.

Cinayətkarlıqla mübarizənin kriminoloji istiqaməti daha geniş və əhatəlidir. Cinayətkarlıqla mübarizə bu hadisənin mənşəyinin və təbiətinin təhlili, onu yaradan səbəb və şəraitin öyrənilməsi, cinayətkarlığın qarşısının alınması yolları və vasitələrinin müəyyən edilməsi, cinayəti törədənlərin şəxsiyyətinin araşdırılması ilə bağlı fəaliyyət isə kriminologiya elmi ilə əsaslandırılır.

Kriminologiya latınca “crimen” - yəni cinayət və yunanca “loqos” -yəni təlim sözlərindən yaranmışdır. Lakin o, sonradan inkişaf edərək cinayətkarlıq haqqında elm kimi formalaşmağa başlamışdır.

İlk dəfə olaraq 1885-ci ildə italyan müəllifləri Topinard və Qarofalo bu söz altında monoqrafiya nəşr etdirmişlər.

Kriminologiya-cinayətkarlığın sosial mahiyyətini və təzahür formasını bir sosial hadisə kimi xarakterizə edən, onun yaranmasının və

dəyişməsinin qanunauyğunluğunu, ləğv edilməsi perspektivliyini və qarşısını almaq məqsədi ilə, cinayətkarlığın səbəb və şəraitinə sosial təsir etmə istiqamət və üsullarını tədqiq edən ictimai elmdir.

Kriminologiya cinayətkarlıq və onun səbəbləri, cinayətkarlığın meydana gəlməsi, inkişaf qanunauyğunluqları haqqında, cinayəti törədənlərin şəxsiyyətləri, habelə cinayətkarlığın qarşısının alınması yolları və vasitələri haqqında elmdir.

Elmin predmeti onun məzmununu səciyyələndirir, tədqiqatın əsas istiqamət və vəzifələrini müəyyən edir. Kriminologiya elminin də predmeti onun tədqiq edib öyrəndiyi dörd qrup əlamətlə bağlıdır:

- ◆ cinayətkarlıq;
- ◆ cinayətkarlığın səbəb və şəraiti;
- ◆ cinayətkarın şəxsiyyəti;
- ◆ cinayətlərin profilaktikası.

1. Kriminologiya cinayətkarlığı sosial və hüquqi hadisə kimi tədqiq edir.

Sosial planda cinayətkarlıq insanların ictimai davranışının xüsusi forması olub, mövcud ictimai fəaliyyəti pozur, onun üçün təhlükəli olur. Hüquqi planda isə cinayətkarlıq törədilməsi qanunla qadağan edilən əməllərdir. Cəmiyyət belə əməllərin qarşısını almağa çalışır.

Cinayətkarlıq sosial davranışın xüsusi növü kimi konkret cinayətlərdə yaşayır və konkret cinayətlərin məcmusunda da təzahür edir.

Cinayətkarlıq ayrı-ayrı cinayətlərin bütün əlamətlərini özündə cəmləmir. Yalnız konkret cinayətlərin mahiyyətini ifadə edərək, konkretlərdə təkrar olunan ictimai təhlükəlilik, cəmiyyətə zidd əlamətləri əhatə edir. Cinayətkarlıq anlayışı həm də zamana və məkana görə cinayətlərin yayılması, cinayətlərin ilkin və residiv forması, konkret şəxslərin yaxud da qrupla törədilən cinayətlərin nisbətini və s. əhatə edir. Sadalanan əlamətlər konkret cinayət üçün deyil, ancaq cinayətkarlıq üçün xarakterikdir. Buna görə də kriminologiyanın predmetinin tərkib ünsürü

kimi cinayətkarlıq konkret növdən olan cinayətləri səciyyələndirən xüsusi əlamətləri əks etdirir və daha geniş, ümumi olan cəhətləri əhatə edir.

Real həyatda konkret cinayətlər arasında xüsusi bir əlaqə olmur. Cinayətkarlıq nisbi müstəqil hadisə kimi kortəbii surətdə cinayətlərdən yaranır.

Lakin daha ümumi səviyyədə cinayətkarlığın tərkibində ayrı-ayrı cinayət növləri arasındakı əlaqənin xüsusiyyətləri müəyyən edilib öyrənilə bilər. Məsələn, yetkinlik yaşına çatmış şəxslər tərəfindən törədilən cinayətlərin xeyli dərəcədə yetkinlik yaşına çatmayanlar tərəfindən törədilən cinayətlərdən asılı olması. Ümumiyyətlə, burada yetkinlik yaşına çatmayanların cinayətkarlığı bütövlüklə cinayətkarlığa təsir göstərir, bir növ onun “ehtiyat qüvvəsi” hesab olunur. Eləcə də vəzifə və mülkiyyət əleyhinə törədilən cinayətlər arasında, xuliqanlıq cinayəti ilə zorakılıq və tamah-zorakılıqla bağlı olan cinayətlər arasında müəyyən əlaqə vardır.

Cinayətkarlıq, onun tərkibini təşkil edən konkret cinayətlərə nisbətən daha ümumsosial hadisə kimi müstəqilliyi, həm də özünəməxsus ictimai təhlükəli məzmunu ilə səciyyələnir. Buna görə də cinayətkarlığın anlayışına daxil edilən əlamətlər sırasına ictimai-təhlükəliliyi daxil etməyən müəlliflərlə razılaşmaq olmaz.

Cinayətkarlığın sosial təhlükəliliyini ona daxil olan konkret cinayətlərin ictimai təhlükəliliyi ilə də eyniləşdirmək olmaz. Məlum olduğu kimi yalnız sosial mühit cinayətkarlığa təsir göstərmir. Cinayətkarlıq özü də ictimai mühitə mənfi təsir göstərir, zərərli sosial-psixoloji iqlim yaradır. Qeyd etdiyimiz cəhətdə cinayətkarlığın sosial təhlükəliliyi özünü biruzə verir.

Cinayətkarlıq sosial hadisə kimi sosial tərəqqini ləngidir, cəmiyyət qarşısında duran tarixi vəzifələrin həllini çətinləşdirir, ictimai asayışı pozur, insanlarda inam hissini zəiflədir, qorxu yaradır, onunla mübarizə üçün xeyli maddi və təşkilati məsrəf tələb edir.

Cinayətkarlıq müstəqil sosial hadisə kimi ümumsosial şəraitdən yaranan qanunauyğun hadisə olduğu halda, konkret cinayətlər təsadüfi xarakter daşıyırlar. Cinayətkarlıq dəyişkənliklə səciyyələnən tarixi kateqoriyadır.

Cəmiyyətdə mövcud olan cinayətkarlığın məzmununda, xarakterində, inkişaf meyllərində, başqa sosial hadisələrlə əlaqəsində müəyyən fərqlər vardır.

Kriminologiya cinayətkarlığın kəmiyyət və keyfiyyət tərəfini, vəziyyətini, quruluşunu və dinamikasını, əraziyə və zamana görə paylanmasını, şəhərdə, müxtəlif sosial qruplarda və s. də onların xüsusiyyətlərini müəyyən edir və elmi idrakına çalışır.

Kriminologiya cinayətkarlıq haqqında, cinayətlərin müəyyən növləri üzrə, habelə konkret cinayətlər üzrə məlumatları tədqiq edərək cinayətkarlığı ümumi, xüsusi və konkret səviyyədə öyrənir.

2. Kriminologiyanın predmetinə daxil olan digər element-cinayətkarlığın səbəb və şəraitidir.

Cinayətkarlığın mahiyyətinin, mənşəyinin və göstəricilərinin öyrənilməsi onun səbəb və şəraitinin düzgün dərk olunmasına və tədqiqatın düzgün istiqamət almasına kömək edir.

Kriminologiya cinayətkarlığın səbəblərinin izahı məsələsində onun sosial amillərlə şərtləndiyini qeyd edir. Cəmiyyətdə cinayətkarlığın səbəblərinin köklü fərqi açıb göstərməklə, kriminologiya bu fərqi ictimai-iqtisadi formasiyada mövcud olan sosial şəraitin xarakteri ilə izah edir.

Cəmiyyətdə sosial şərait cinayətkarlığı özünün labüd nəticəsi kimi törədir. Cinayətkarlığın yaşaması imkanı olduğu kimi bu imkanın aradan qaldırılmasının labüdlüyü də var.

Cəmiyyətimiz irəliyə doğru daim tərəqqi etdikcə ictimai münasibətlər təkmilləşməli, cinayətkarlığın mövcudluğuna imkan verən neqativ sosial amillərin təsiri getdikcə neytrallaşmalı və ləğv edilməlidir.

Bu isə cinayətkarlığın səbəblərindən, onun aradan qaldırılması yollarından danışmağa əsas verir.

Cinayətkarlığı şərtləndirən səbəblər-ictimai həyatın ayrı-ayrı sahələrindəki müxtəlif məzmunlu, səviyyəli qarşılıqlı əlaqə və təsirdə olan sosial hallar və proseslərin neqativ tərəfləridir.

Əsas vəzifə yalnız cinayətkarlıqla əlaqədə olan hadisə və proseslərin yığımını müəyyən etməkdən ibarət deyildir. Belə neqativ halların və proseslərin əlaqəsinə sistemli təhlil qaydasında yanaşmaq, sistemdə həlledici elementləri müəyyən etmək, başqa ünsürlər arasındakı münasibətin qarşılıqlı təsirini aydınlaşdırmaq, nəticə etibarlı ilə cinayətkarlığın səbəb və şəraitini hərəkət mexanizmini, onun funksional fəaliyyətini aydınlaşdırmaq tələb olunur.

Kriminologiyada cinayətkarlığın sosial hadisə kimi ümumi səbəb və şəraiti, müxtəlif növ cinayətlərin səbəb və şəraiti, habelə ayrıca kriminal davranış aktının səbəb və şəraiti tədqiq edilir.

Cinayətkarlığın səbəb və şəraitinin xüsusi və konkret səviyyədə öyrənilməsi müəyyən növ cinayətlərin səbəb və şəraiti, cinayətlərin növü üzrə cinayətkar fəallığın səviyyəsi haqqında (tamah, zorakılıq və s. zəmində törədilən cinayətlər), eləcə də yetkinlik yaşına çatmayanların cinayətkarlığı, residiv cinayətkarlıq və s. bu kimi xüsusi kriminoloji problemlərin təhlili üzrə tövsiyələr verir.

Cinayətkarlığın səbəb və şəraitinin öyrənilməsinə yanaşmanın belə qaydası cinayətkarlığın səbəb və şəraitinin yaşamasının mümkünlüyünü (ümumsosial şərait), bunun ayrı-ayrı şəxslərin və qrup şəxslərin cinayət törətməsi timsalında mücərrəd imkandan real gerçəkliyə keçməsinin səbəb və şəraitini, onların cəmiyyətə zidd yönəlişlərini püxtələşdirən şəraiti, kriminal əməl törətmək qətiyyəti yaradan motivləri, habelə konkret cinayətin törədilməsinin səbəb və şəraitini fərqləndirməyə imkan verir.

Cinayətkarlığın səbəb və şəraitinin qeyd etdiyimiz istiqamətlərdə öyrənilməsi cinayətkarlıqla mübarizəyə yönələn tədbirlər sisteminin səmərəliliyinin yüksəldilməsi baxımından da əhəmiyyətlidir.

3. Kriminologiyanın predmetinə daxil olan elementlərdən biri də cinayətkarın şəxsiyyətidir.

Cinayətkarın şəxsiyyəti-qanunla cinayət sayılan əməli törətməkdə təqsirli olan şəxsin kriminal davranışına təsir göstərən sosial əhəmiyyətli xüsusiyyətlərin, əlamətlərin, əlaqələrin, münasibətlərin məcmusudur.

Kriminologiyada cinayətkarın şəxsiyyəti anlayışı ətrafında müəlliflər arasında fikir ayrılığı vardır. Mübahisə ilk növbədə cinayətkarın şəxsiyyəti anlayışının yalnız konkret fərdin mahiyyətini və onun sosial xarakteristikasını nəzərdə tutması, yaxud da bu anlayışın həm də müəyyən ümumiləşdirilmiş tipi də ifadə etməsi ətrafında olmuşdur.

Bəzi müəlliflərin fikrincə, cinayətkarın şəxsiyyəti problemi ancaq ayrıca cinayətlər üçün əhəmiyyətlidir. Belə ki, cinayətkarın şəxsiyyətinin öyrənilməsi konkret formada-nə üçün cinayəti törətmişdir sualına cavab verir. Cinayətkarın şəxsiyyəti anlayışına belə yanaşıl-dıqda onun ümum-kriminoloji əhəmiyyəti itir, çünki cinayətkarlıq kütləvi sosial hadisə kimi konkret cinayəti törədənin fərdi xüsusiyyətləri ilə izah edilə bilməz.

Cinayətkarın şəxsiyyətinin öyrənilməsinin əhəmiyyətinə dair belə mövqeyi əksər müəlliflər müdafiə etmir. Bir tərəfdən, cinayətkarın şəxsiyyətinin xüsusiyyətinin konkret cinayəti törədən halların mexanizminə daxil olduğunu qəbul etmək, digər tərəfdən isə, onun cinayətkarlıqla əlaqəsini bütövlükdə inkar etmək düzgün hesab edilə bilməzdi.

Törədilmiş cinayətdə fərdin sosial mahiyyəti ifadə olunur. Buna görə də təqsirkarın sosial-psixoloji xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi konkret iş üzrə təqsir dərəcəsinin və cəza tədbirinin, məlum cinayətin səbəbləri və ona yanaşma kimi məsələlərin müsbət həllinə imkan verir.

Lakin kriminologiya elmi yalnız cinayət törədən ayrıca şəxsləri öyrənməklə kifayətlənmir, daha çox sosial tip kimi onları xarakterizə edən ümumi, təkrar olunan əlamətləri tədqiq edir.

Bəzi müəlliflər cinayətkarın şəxsiyyətinin ümumi anlayışına, onun elmi və təcrübi əhəmiyyətinə şübhə ilə yanaşır. Qeyd edilirdi ki, cinayətkarın şəxsiyyətini cinayət törətməyənlərin şəxsiyyətindən fərqləndirən elə spesifik xüsusiyyətlər yoxdur. Cinayətkarın şəxsiyyətinin ümumi anlayışının zəruriliyini şübhə altına alan müəlliflər, eyni zamanda sosial tip kimi cinayətkar tiplərin tədqiq edilməsinin zəruriliyini qeyd edirlər.

Kriminologiyanın predmetinin tərkib hissəsi kimi cinayətkarın şəxsiyyəti mürəkkəb sosial təzahürdür və mühüm əhəmiyyəti olan aşağıdakı məsələlərin tədqiqini nəzərdə tutur:

- ◆ cinayət törədənin cəmiyyətə zidd yönəlişi və şəxsiyyətinin sosial təhlükəliliyi;
- ◆ şəxsiyyətdə sosial və bioloji amillərin nisbəti;
- ◆ cinayəti törədənin şəxsiyyətini şərtləndirən səbəblər (neqativ sosial-psixoloji xüsusiyyətləri püxtələşdirən səbəblər və şəraitlər);
- ◆ konkret kriminal davranışın təzahürlərinə kömək edən hallar və fərdi kriminal davranışın mexanizmi;
- ◆ cinayəti törədənlərin şəxsiyyətlərinin təsnifi.

Kriminologiya cinayət törədənlərin şəxsiyyəti ilə bağlı göstərilən məsələlərin tədqiqində ümumsosial təlimə və digər elmlərin nailiyyətlərinə istinad edir.

4. Kriminologiyanın predmetinə daxil olan növbəti element cinayətkarlığın profilaktikasıdır. Cinayətkarlığın qarşısının alınmasına yönələn tədbirlərin səmərəliliyi, onların müsbət nəticəsi xeyli dərəcədə kriminologiyanın predmetinə daxil olan cinayətkarlıq, cinayətkarın şəxsiyyəti, cinayətkarlığın səbəb və şəraiti kimi neqativ sosial təzahürlərlə bağlı problemlərin uğurlu həllindən asılıdır.

Kriminologiya cinayətkarlığın qarşısının alınması probleminə; sosial proseslərin tənzim olunmasının bir sahəsi, sosial idarəetmənin bir növü kimi yanaşır. Bu məsələ üzrə ölkədə cinayətkarlığın qarşısının alınmasının əsas istiqamətləri, bu fəaliyyətin səviyyəsi, həyata

keçirilməsinin sosial-iqtisadi, ideoloji, hüquqi, təşkilati əsasları, profilaktika sisteminin subyektləri və mexanizmi, onların funksional fəaliyyəti, cinayətlərin qarşısının alınmasının metod və formaları tədqiq edilir.

Cinayətkarlıq kimi, cinayətkarlığın qarşısının alınması da ümumsosial, xüsusi-kriminoloji və fərdi səviyyədə tədqiq edilir. Ümumsosial səviyyədə cinayətkarlığın qarşısının alınması-iqtisadi, siyasi, ideoloji, hüquqi, təşkilati və s. tədbirlərin məcmusu ilə əlaqədardır. Bu tədbirlər ictimai münasibətləri daha da inkişaf etdirir və təkmilləşdirir.

Ümumsosial tədbirlər iqtisadiyyatın təkmilləşdirilməsinə, insanların maddi həyat şəraitinin yaxşılaşmasına, demokratiyanın inkişafına, təhsil və mədəni səviyyənin yüksəldilməsinə xidmət edir. Ümumsosial tədbirlərin bir qayda olaraq konkret ünvanı olmur, bilavasitə cinayətkarlığın qarşısının alınmasına yönəlmir. Cinayətkarlıqla mübarizə təyinatı olmasa da, ümumsosial tədbirlər bu vəzifənin yerinə yetirilməsində mühüm rol oynayır. Kriminologiya cinayətkarlıqla mübarizə işinə ümumsosial tədbirlərin müsbət təsirini qeyd etməklə kifayətlənmir. Onun vəzifəsi ümumsosial tədbirləri həyata keçirərkən kriminoloji problemlərin uğurlu həlli üçün elmi zəmanətlər işləyib hazırlamaqdır.

Cinayətkarlığın qarşısının alınmasında xüsusi kriminoloji tədbirlər daha mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Kriminologiya cinayətkarlığın qarşısının alınmasını sosial mexanizmin müxtəlif həlqəsində mürəkkəb çoxplanlı fəaliyyət kimi tədqiq edir.

Ayrı-ayrı kriminal davranışın profilaktikası cinayətkarlığın qarşısının alınmasının xüsusi istiqamətlərindən biridir. Konkret kriminal davranışın səbəbləri cinayətkarlığın ümumi səbəbləri ilə əlaqədar olduğundan onun əsas xüsusiyyətlərini fərdi qaydada əks etdirir. Buna görə də kriminologiya fərdi profilaktikaya ümumsosial və xüsusi kriminoloji tədbirlərin konkretləşmiş forması kimi yanaşır.

Ümumsosial tədbirlərin əsasında (məsələn, maddi rifah halının yaxşılaşdırılması, təhsil səviyyəsinin və peşə hazırlığının yüksəldilməsi və s.). Fərdin mənəvi keyfiyyətlərinin formalaşmasına mane olan səbəb aradan qaldırılır. Xüsusi kriminoloji tədbirlərin tətbiqi ilə şəxsiyyətdə cəmiyyətə zidd yönəlişi formalaşdıran amillərin təsiri neytrallaşdırılır.

Cinayətkarlığın qarşısının alınmasına yönələn fəaliyyət cinayətkarlığın dəyişməsinə, habelə onun səbəb və şəraiti kimi çıxış edən halların elmi proqnozunu, eləcə də müxtəlif dövlət təşkilatlarının profilaktik fəaliyyətinin planlaşdırılmasını və əlaqələndirilməsini də nəzərdə tutur.

Proqnozlaşdırma, planlaşdırma və əlaqələndirmə cinayətkarlığın qarşısının alınmasının zəruri şərti və vasitəsi kimi çıxış edir. Onlar cinayətkarlığın profilaktikası probleminin tərkib hissəsi kimi kriminologiyada tədqiq edilir və işlənib hazırlanır.

Cinayətkarlığın qarşısının alınması sahəsində kriminologiyanın konkret vəzifələri haqqında ədəbiyyatda müxtəlif fikirlərə rast gəlinir. Bəzi müəlliflərin fikrincə, kriminologiyanın vəzifəsi ayrı-ayrı cinayətlərin profilaktikasının konkret üsul və formalarını işləyib hazırlamaqdan ibarətdir. Əksər müəlliflər belə mövqe ilə haqlı olaraq razılaşırlar və göstərilir ki, kriminologiya cinayətkarlığın qarşısının alınmasının əsas yolları və vasitələrini göstərməklə, ancaq ümumi zəmanətlər irəli sürə bilər. Kriminologiya profilaktik işin konkret metod və üsullarını işləyib hazırlamır. Bu, başqa bilik sahələrinin işidir.

Məlum olduğu kimi, cinayətkarlığın qarşısının alınmasında iqtisadi, tərbiyəvi, hüquqi, təşkilati, idarəçilik xarakterli müxtəlif tədbirlər fərqləndirilir. Həcmcə və məzmununa görə belə tədbirlərin olduqca müxtəlifliyi və rəngarəngliyi onların hər hansı bir elm sahəsində işlənib hazırlanmasına imkan vermir. Cinayətkarlığın qarşısının alınmasını yalnız kriminologiyanın vəzifəsi hesab etmək yanlış olardı. Cinayətkarlığın qarşısının alınması bütövlükdə cəmiyyətimizin səyi ilə, bütün təbəqədən olan sosial mexanizm ilə həll edilir.

Kriminologiyada cinayətkarlığın qarşısının alınmasına yönələn bütün profilaktik xarakterli elmi zəmanətlər hazırlamaq imkanı yoxdur. O, bu məsələdə müvafiq elm sahələrini əvəz edə bilməz və əvəz etməməlidir.

Kriminologiya ilə bərabər cinayətkarlığın qarşısının alınması cinayət hüququnun, cinayət prosesinin, cəza-icra hüququnun və kriminalistikanın ən ümdə vəzifələrindən biridir.

Bu elm sahələri göstərilən vəzifəni özünəməxsus spesifik yolla, qanunvericiliyi və hüquq mühafizə orqanlarını elmi cəhətdən əsaslandırılmış zəmanətlərlə silahlandırır. Kriminologiya da öz növbəsində cinayətkarlığın vəziyyəti, quruluşu və dinamikası haqqında, müxtəlif cinayətlərin törədilməsinə kömək edən hallar, cinayəti törədənlərin şəxsiyyəti haqqında, habelə fərdi kriminal davranışın mexanizmi haqqında məlumatlarla sadalanan elm sahələri qarşısında duran vəzifələrin uğurlu həllinə kömək edir. Tədqiqatların nəticələrinə əsasən, cinayətkarlığın profilaktikası mənafeyi tələb etdikdə, ayrı-ayrı qanunvericilik sahələrinin, habelə onların tətbiqi təcrübəsinin təkmiləşdirilməsinin zəruriliyi tələbi irəli sürülə bilər.

İctimai həyatın müxtəlif sahələrində müntəzəm hazırlanan və həyata keçirilən qeyri-hüquqi xarakterli konkret profilaktik, tədbirlər haqqında məsələ bu mövqedən həll edilməlidir. Bütövlükdə cinayətkarlığın səbəb və şəraiti, habelə müəyyən növ cinayətlərin eləcə də konkret, cinayətlərin səbəb və şəraiti məzmununa və xarakterinə görə olduqca müxtəlifdir. Onlar iqtisadi, demoqrafik, ideoloji, sosial-psixoloji, təşkilati idarəçilik, texniki və s. xarakterli olub, müxtəlif nisbətdə, qarşılıqlı əlaqə və asılılıqda, müxtəlif səviyyədə cinayəti, cinayətkarlığı şərtləndirirlər. Kriminologiyanın isə əsas vəzifələrindən biri belə halların neqativ təsirini, əlaqəsini, zərərsizləşdirə bilən tədbirlər üzrə əsaslandırılmış elmi zəmanətlər verməkdir.

Belə halların neqativ təsirini zərərsizləşdirmək, onları aradan qaldırmaq, yaxud da kriminogen təsiri azaltmaq məqsədilə konkret

tədbirlərin hazırlanması müvafiq olaraq xüsusi elm sahələrinin səlahiyyətinə aid vəzifələrdir.

Hüquq mühafizə orqanlarının cinayətkarlığın qarşısının alınması üzrə fəaliyyətinin elmi cəhətdən əsaslandırılması kriminologiyanın bilavasitə vəzifəsidir.

I-Cİ SUAL ÜZRƏ NƏTİCƏ

Beləliklə, kriminologiya-cinayətkarlığın sosial mahiyyətini və təzahür formasını bir sosial hadisə kimi, onun yaranmasının və dəyişməsinin qanunauyğunluğunu, ləğv edilməsi perspektivliyini və qarşısını almaq məqsədi ilə cinayətkarlığın səbəb və şəraitinə sosial təsir etmə istiqamətlərini və üsullarını tədqiq edən elmdir. Bu elmin predmeti tədqiq edib öyrəndiyi dörd qrup əlamətlə bağlıdır:

- cinayətkarlıq;
- cinayətkarlığın səbəb və şəraiti;
- cinayətkarın şəxsiyyəti;
- cinayətkarlığın profilaktikası.

Kriminologiya özünə xas tədqiqat obyektinə malik elm sahəsidir. Onun məqsədi bilavasitə cinayətkarlığın yaranmasına təsir edən ayrı-ayrı sosial halların və proseslərin müəyən edilməsi və xəbərdar edilməsi üçün elmi tövsiyələr hazırlamaqdır.

SUAL 2. KRİMİNOLOGİYANIN METODU VƏ VƏZİFƏLƏRİ.

Cinayətkarlığın və onun öyrənilməsində kriminologiya ictimai hadisə və proseslərin bu sahədə spesifik qanunauyğunluqlarını aşkar edir, cəmiyyətimizdə cinayətkarlıqla mübarizənin yollarını göstərir.

Cinayətkarlığın mənəbəyi, sosial təbiəti eləcə də onunla mübarizə tədbirləri ilə bağlı əsas məsələlər həmişə diqqət mərkəzində olmuşdur. Artıq cinayətkarlığın cəmiyyətdə mövcud olan ziddiyyətlərdən yaranması elmi cəhətdən əsaslandırılmışdır. Kriminoloqlar sübut etmişdirlər ki, ictimai münasibətlərin dinamik inkişafı ilə bərabər cinayətkarlıqda bu münasibətlərin intensivliyinə uyğunlaşaraq dəyişir.

Ümumi əlaqə və inkişaf haqqında təlimə əsaslanaraq cinayətkarlıq, onun vəziyyəti və quruluşu, səbəblərinin xarakteri heç vaxt sabit qalmır, həmişə təkmilləşir, dəyişir. Belə dəyişikliklər yalnız müxtəlif ictimai-iqtisadi formasiyalarda deyil, eyni zamanda bir ictimai-iqtisadi formasiya daxilində, hətta bir ölkədə, onun inkişafının müxtəlif tarixi dövrlərində də müşahidə edilə bilər. Bu da cinayət törədənin şəxsiyyətinin, eləcə də konkret cinayətlərin səbəblərinin öyrənilməsinin metodoloji bazasıdır.

Sosial proseslərin, o cümlədən cinayətkarlığın obyektiv təbiəti subyektiv amillərin rollunu inkar etmir. Subyektiv amillər içərisində şəxsiyyətin neqativ istiqamətdə inkişafına təsir göstərən adətlərin, vərdişlərin qrupun və həmçinin fərdin psixoloji durumunun müxtəlif xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi cinayətkarlığın səbəblərinin izah edilməsində mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Kriminologiyanın metodları ilə kriminoloji nəzəriyyə arasında sıx əlaqə vardır. Kriminoloji nəzəriyyə-elmi fikirlərin sistemi olub, cinayətkarlığın və onun səbəblərinin əsas qanunauyğunluqlarını, onun baş verməsinə kömək edən şəraiti, cinayətkarın şəxsiyyətinin

xüsusiyyətlərini, cinayətkarlığın qarşısını almaq üçün elmi cəhətdən əsaslandırılmış tədbirlər sistemini aşkar edir.

Metodologiya öyrənilən predmetə yanaşma üsullarının ilkin müddələrinin sistemidir. Onun əsasında elmi nəzəriyyə yaranır. Həqiqi elmi metodologiya nəzəriyyə ilə yaxın əlaqədə, vəhdətdə olur, düzgün elmi nəticələrin çıxarılmasına təminat verir.

Təkcə tədqiqatın nəticələri yox, həm də tədqiqat prosesinin özü həqiqi olmalıdır. Məsələn, konkret cinayətə təsadüfi hadisə kimi baxmaq olar. Konkret cinayətlərdə ön planda fərdən-müəyyən hallar çıxış etdiyindən onun səbəblərinin təhlili xeyli çətin olur. Cinayətkarlığın tabe olduğu sosial qanunauyğunluq cinayətkarlığı yaranan böyük sistematik məcmuda təzahür edir. Lakin “konkret”, “ümumiyyə” tamamilə deyil, ancaq bəzi tərəfi ilə daxil olur. Cinayətkarlığın səbəbləri heç də konkret cinayətlərin səbəblərinin məcmusu deyildir.

Kriminologiyanın tədqiqat metodikasının xarakteri özünün xüsusi metodlarını işləyib hazırlayır.

Kriminoloji metodika-cinayətkarlığı, onun səbəb və şəraitini, cinayətkarların şəxsiyyətini və cinayətkarlıqla mübarizə tədbirlərini xarakterizə edən ilkin informasiyaları toplamaqdan, işləməkdən və təhlil etməkdən ibarət konkret üsulların və yanaşmaların məcmusudur.

Kriminologiya hüquq elmləri ilə ictimai elmlərin sərhəddində yaranmış və inkişaf edir. O, sosial-hüquq elm sahəsi olduğundan öz obyektlərinin tədqiqində həm hüquq, həm də ictimai elmlərin xüsusi metodlarından istifadə edir.

Metodik üsullar tədqiqatın səviyyəsindən, həcmindən və vəzifəsindən asılı olaraq seçilir. Kriminologiya elmi çoxcəhətli mürəkkəb ictimai münasibətlər sistemindən kriminogenlik xüsusiyyətinə və profilaktik əhəmiyyətinə görə fərqlənən əlaqə və münasibətləri ayıraraq öyrənir. Bu vəzifənin uğurlu həlli üçün kriminologiya xüsusi metodlardan kompleks şəkildə istifadə edir.

Kriminologiyada müqayisəli tədqiqat, konkret cinayətin öyrənilməsi, cinayəti doğuran səbəb və şəraitin, cinayəti törədənin şəxsiyyətinin öyrənilməsi və təhlili və s. hüquqi tədqiqat metodikalarına, anketləşdirmə, müsahibə, ekspert qiymətvermə, eksperiment, elmi müşahidə kimi sosioloji tədqiqat metodlarına istinad edilərək müəyyən kriminoloji məlumatlar əldə edilir. Kriminoloji tədqiqatlarda bu metodlar qarşılıqlı əlaqədə tətbiq edilir. Tədqiqat zamanı hüquqi metodlara üstünlük verilməsi və yaxud da əksinə yalnız sosioloji metodların tətbiq edilməsi qarşıda duran vəzifələrin elmi həllinə imkan vermir. Məsələn, yalnız müəyyən kriminal davranışın, cinayəti törədənin şəxsiyyətinin, konkret iş üzrə yerinə yetirilən profilaktik tədbirlərin öyrənilməsinə əsaslanaraq cinayətkarlığın və cinayətkarlıqla müarizə tədbirlərinin qanunauyğunluqlarını aşkar etmək olmaz. Cinayətkarlığın səbəblərinin cinayətkarlığın qarşısının alınmasının qanunauyğunluqları ancaq kütləvi müşahidə yolu ilə statistik qanunauyğunluq formasında təzahür edir.

Sosioloji tədqiqat metodlarının tətbiqi ilə kriminoloji obyektlərin öyrənilməsinə iki növ xüsusiyyət xarakterikdir. Birinci, kriminoloji obyektlərin mürəkkəb və kompleks xarakterli olmasıdır. Bu da tədqiqat zamanı obyektə qarşılıqlı əlaqədə olan sosial üsürlərin hər birinin xüsusi çəkisinin müəyyən edilməsini nəzərdə tutur. Belə ki, cinayətkarlığa-iqtisadi, ideoloji, psixoloji sosial-demoqrafik, cinayət-hüquqi, mədəni, mənəvi-psixoloji və s. əlamətlərin məcmusu kimi baxıla bilər.

İkinci, ayrı-ayrı şəxslərin kriminal davranışına qarşılıqlı əlaqədə olan obyektiv və subyektiv xarakterli amillərin vəhdəti kimi baxılır. Burada bir tərəfdən, kriminal davranışın obyektiv səbəbləri, yaxın əhatədəki sosial mühitin mənfi təzahürləri, digər tərəfdən, belə mənfi təzahürlərin təsiri altında formalaşan şəxsiyyətin xüsusiyyətləri – tələbatları, maraqları, vərdişləri, sərvətə meylləri, cəmiyyətə zidd yönəlişləri və s. öyrənilir.

Kriminologiyada ümumi elmi dərketmə metodları olan induksiya və deduksiyadan geniş istifadə olunur.

Kriminologiyanın ilk aktual vəzifəsi vətəndaşların hüquq və qanuni mənafələrinin qorunması sahəsində profilaktikanın intensivliyinin elmi təmini və həyata keçirilən tədbirlərin tam və vaxtında olmasıdır.

Kriminologiyanın ikinci vəzifəsi cinayətkarlığın baş verməsinin səbəb və şəraitinin dərinlən öyrənilməsi, onun tam və hərtərəfli mənzərəsinin dinamikada yaradılmasından ibarətdir.

Kriminologiyanın üçüncü vəzifəsi cinayətlərin profilaktikasının hüquqi nizamlanmasında tövsiyələrin hazırlanmasından ibarətdir.

Kriminologiyanın dördüncü vəzifəsi ayrı-ayrı cinayətlərin: (iqtisadiyyat sahəsində baş vermiş cinayətlərin; yetkinlik yaşına çatmayan şəxslərin törətdikləri cinayətlərin; residiv cinayətlərin; ehtiyatsızlıqdan baş vermiş cinayətlərin və s.) xəbərdar edilməsinin elmi təminatıdır.

Kriminologiyanın beşinci vəzifəsi isə törədilmiş hər bir hüquq-pozmaya görə cəzanın labüdlüyünün elmi cəhətdən təmin edilməsidir.

2- CİSUAL ÜZRƏ NƏTİCƏ

Hər bir elmdə olduğu kimi kriminologiyanın da qarşısında qoyulan vəzifələri və bu vəzifələrin yerinə yetirilməsi üçün özünün metodları vardır. Qeyd etdik ki, kriminologiyanın metodu onun predmetini daha effektiv dərək etmək üçün vasitə və üsulların sistemidir. Kriminologiyada əsasən hüquqi və sosioloji tədqiqat metodlarından istifadə edilir.

Bu metodlar kriminologiyanın aşağıdakı vəzifələrinin yerinə yetirilməsində əsas vasitədir.

- vətəndaşların hüquq və qanuni mənafelərinin qorunması sahəsində profilaktikanın intensivliyinin elmi təmini və həyata keçirilən tədbirlərin tam və vaxtında olması;

- cinayətkarlığın baş verməsinin səbəb və şəraitinin dərinlən öyrənilməsi onun tam və hərtərəfli mənzərəsinin dinamikada yaradılması;

- cinayətlərin profilaktikasının hüquqi nizamlan-masında tövsiyələrin hazırlanması;

- ayrı-ayrı növ cinayətlərin xəbərdar edilməsinin elmi təmini;

- törədilmiş hüquqpozmayaya görə cəzanın labüdlüyünün elmi cəhətdən təmin edilməsi.

SUAL 3. KRİMİNOLOGİYANIN DİGƏR ELMLƏR SİSTEMİNDƏ YERİ.

Kriminologiya bir elm kimi hüquq elmləri ilə ictimai elmlərin sərhəddində yaranmış və inkişaf edir. O, sosial-hüquqi elm sahəsi olduğundan öz obyektlərinin tədqiqində həm hüquq, həm də ictimai elmlərin xüsusi metodlarından istifadə edir.

Kriminologiyanın digər elmlərlə əlaqəli öyrənilməsi mühüm amillərdən biridir.

Kriminologiya elmi cinayət hüququ ilə daha sıx əlaqədədir. Cinayət-hüququ kateqoriyalar (cinayətkarlıq; cinayət və s.) əsasən kriminoloji tədqiqatlarda ümumi şəkildə təsvir edilir. Verilmiş anlayışları müqayisə üçün təhlil edək.

	Cinayət hüququ	Kriminologiya
Cinayətkarlıq (cinayət)	Cin. qanunvericiliyi ilə cəza təhdidi altında, qadağan olunmuş ictimai təhlükəli əməlin təqsirli olaraq törədilməsi.	Sosial neqativ təzahür.
Cinayətkarın şəxsiyyəti.	Cəzanın fərdiləşdirilməsi zamanı nəzərə alınan fərdi keyfiyyət və xüsusiyyətlərinin cəmi.	Cinayətin törədilməsinə şərait yaradan sosial-psixoloji xüsusiyyətlərin cəmi.
Cinayətkarlığın səbəbləri.	Hər hansı konkret cinayətin törədilməsinə səbəb olan və cinayət qanunvericiliyində nəzərdə tutulan şərtlərin cəmi.	Cinayətkarlığı ümumilikdə və onun ayrı-ayrı növlərini yaradan sosial-iqtisadi, sosial-psixoloji, sosial-mənəvi faktorlar.
Cinayət karlığın xəbərdar edilməsi.	Cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş cəza və digər tədbirlər.	Cinayətkarlığın xəbərdar edilməsi üçün iqtisadi, siyasi, mənəvi, hüquqi, texniki təşkilati tədbirlər.
Təsir tədbirlərini tətbiq edən subyektlər.	Məhkəmə orqanları.	Dövlət, ictimai orqan və təşkilatlar.

Burada əhəmiyyətli olan digər cəhət – hər iki elmin qarşısında duran vəzifələri müəyyən qədər ümumiləşdirir. Hər iki elmin məqsədi-cinayətkarlıqla fəal mübarizəyə zəmanətlər təklif etmək, bu mübarizənin nəticəsini yüksəltməkdən ibarətdir.

Kriminologiyanın inzibati hüquq elmi ilə də qarşılıqlı əlaqəsi vardır. Cinayətkarlığın vaxtında qarşısının alınması xəbərdar edilməsi işində inzibati-hüquqi tədbirlərdən (məsələn: icazə sistemində, pasport-qeydiyyat sistemində və s.) geniş istifadə edilir.

Kriminologiya cinayətkarlığın “əlverişli şəraiti” kimi çıxış edən bir sıra inzibati deliktləri (hüquqpozmaları) də öyrənir. (Məsələn: xırda xuliqanlıq, avaralıqla məşğul olma, fahişəliklə məşğul olma, xırda talama və s.). Bu mənfi sosial təzahürlər barədə elmi biliklərin toplanması cinayətkarlığın sosial köklərinin öyrənilməsində zəruri şərt kimi çıxış edir.

Kriminologiyanın cinayət prosesi elmi ilə də sıx əlaqəsi vardır. Belə ki, cinayətin baş verməsinin səbəb və şəraiti, onun sübut olunması kriminologiya və cinayət prosesi elmlərinin vəzifəsinə aiddir.

Cinayət prosesi elminin köməyi ilə cinayət törətmiş şəxslər barədə alınmış informasiya kriminologiya elmində əks edilir. Cinayət prosesual vasitələr məsələn, müstəntiqin qərarı cinayətin profilaktikası sistemində nəzərə çarpacaq dərəcədə rol oynayır. Təhqiqat orqanları, müstəntiq, prokuror və məhkəmə orqanları cinayətin baş vermə səbəb və şəraitinin, onun üstünün açılmasının metodikası taktikasının öyrənilməsi üçün kriminoloji biliklərdən istifadə edirlər.

Bundan başqa kriminologiya istintaq gedişinin planlaşdırılması, fərziyyələrin qurulmasının inkişaf etdirilməsinə köməklik edir.

Cəza-icra hüququ elmi ilə də kriminologiyanın sıx əlaqəsi vardır. Belə ki, burada residiv cinayətlərlə mübarizə yolları məhkumların cəzalarını çəkib qurtardıqdan sonra onların cəmiyyətin faydalı üzvü olmaqları üçün yeni həyata uyğunlaşmaqları və s. problemlər qarşılıqlı surətdə öyrənilir.

Müasir zamanda cinayətkarlığın problemlərinin öyrənilməsində sözsüz psixoloqlar, iqtisadçılar, politoloqlar, filosoflar iştirak edirlər. Kriminologiyanın məzmununu təşkil edən problemlərin həlli ilə isə hüquqşünas-kriminoloqlar məşğul olurlar.

Hüquq elmlərinin silsiləsində (cinayət hüququ, cinayət prosesi, kriminalistika, əməliyyat-axtarış fəaliyyəti məhkəmə psixologiyası və s.) kriminologiya bir elm kimi xüsusi yer tutur. Bundan başqa kriminologiya həmçinin də təcrübi xarakter daşıyan elm sahəsidir. Çünki onun tövsiyələri əsasında cinayətkarlıqla mübarizə üzrə dövlət proqramı qəbul olunur, qanunvericiliyə dəyişikliklər edilir, cinayətlərin səbəbləri barədə məlumatı əks edən digər prosessual sənədlər işlənib hazırlanır.

NƏTİCƏ

Beləliklə, kriminologiya – cinayətkarlıq və onun səbəbləri, cinayətkarlığın meydana gəlməsi, inkişaf qanunauyğunluqları haqqında, cinayəti törədənlərin şəxsiyyətləri, habelə cinayətkarlığın qarşısının alınması yolları və vasitələri haqqında elmdir.

Elmin predmeti onun məzmununu səciyyələndirir, tədqiqatın əsas istiqamət və vəzifələrini müəyyən edir. Kriminologiya elminin də predmeti onun tədqiq edib öyrəndiyi dörd qrup əlamətlərlə bağlıdır:

- cinayətkarlıq;
- cinayətkarlığın səbəb və şəraiti;
- cinayətkarın şəxsiyyəti;
- cinayətkarlığın profilaktikası.

Göründüyü kimi digər elmlərlə yanaşı kriminologiya öz xüsusi çəkisi və yeri ilə seçilir. Cinayətkarlıq cəmiyyəti narahat edən əsas problemlərdən biridir. Kriminologiyanın əsas tədqiqat obyektini də məhz cinayətkarlıq olduğu üçün mövzu bu günümüz üçün daha aktualdır.

Təqdim olunan mövzuda kriminologiyanın anlayışı, predmeti, sistemi; onun digər elmlər sistemində yeri; metod və vəzifələri kimi suallar araşdırıldı..